

مجموعه مقالات سومین کنگره

تاریخ معماری و شهرسازی ایران

۲۵ - ۳۰ فروردین ماه ۱۳۸۵

ارک-م-کرمان

(جلد نخست)

سازمان میراث فرهنگی و گردشگری

۱۳۸۴

کنگره تاریخ معماری و شهرسازی ایران (سومین : ۱۳۸۵ : بم)

مجموعه مقالات سومین کنگره تاریخ معماری و شهرسازی ایران - ۲۵-۳۰ فروردین ماه ۱۳۸۵ - ارگ بم - کرمان / به کوشش باقر آیت‌الله زاده شیرازی - تهران: رسانه پرداز : سازمان میراث فرهنگی و گردشگری، ۱۳۸۴ - ج. : مصور، نقشه.

ISBN: 964-96243-5-x: (دوره ۱)

ISBN: 964-96243-1-7: (ج ۱)

فهرست‌نویسی بر اساس اطلاعات فیبا.

۱. معماری -- ایران -- تاریخ -- کنگره ها. ۲. شهرسازی -- ایران -- تاریخ -- کنگره ها. ۳. معماری ایرانی -- کنگره ها. الف. آیت‌الله زاده شیرازی: باقر، ۱۳۱۵ - گردآورنده. ب. سازمان میراث فرهنگی و گردشگری. ج. عنوان.

۷۲۰/۹۵۵

NA ۱۴۸۰ / ۵۸۵

۱۳۸۴

۸۴۴-۴۰۷۳۸ م

کتابخانه ملی ایران

پایگاه پژوهشی ارگ بم

مجموعه مقالات سومین کنگره تاریخ معماری و شهرسازی ایران (جلد نخست)

به کوشش: دکتر باقر آیت‌الله زاده شیرازی (دبیر کنگره)

زیر نظر: هیئت علمی کنگره

ناشر: رسانه پرداز

امور اجرایی: پروژه نجات بخشی میراث فرهنگی بم

حروفچینی و صفحه‌آرایی: خسرو نوروززاده چگینی / مریم حاجی‌حسینی

تیراژ: ۲۰۰۰ نسخه

نوبت چاپ: اول ۱۳۸۴

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: نوربخش

طرح روی جلد: نوشین آخوندی

مسئول فنی: سیروس ایمانی‌نامور

نشانی: تهران - خیابان بهارستان - چهارراه سرچشمه - خیابان امیرکبیر - کوچه جاویدی - شماره ۱۲

دبیرخانه کنگره تاریخ معماری و شهرسازی ایران تلفن: ۲۲۵۰۲۰۲۷، فکس: ۲۲۵۰۲۲۵۲

کلیه حقوق برای سازمان میراث فرهنگی و گردشگری، محفوظ است.

شابک: ۹۶۴-۹۶۲۴۳-۱-۷

شابک دوره‌ای: ۹۶۴-۹۶۲۴۳-۵-X

مسئولیت علمی محتوای مقالات به عهده نویسندگان می‌باشد.

پیشگفتار

تأکید بیانیۀ نهایی فروردین ماه ۱۳۷۸ دومین کنگرۀ تاریخ معماری و شهرسازی ایران در برگزاری سومین کنگره، آن نیز در شهر تاریخی بم دبیرخانه بر آن شد که سومین کنگره تاریخ معماری و شهرسازی را در فروردین ماه ۱۳۸۳ برگزار کند. ولی رخداد غیر مترقبۀ زمین لرزۀ ۶/۳ ریشتری در بامداد پنجم دی ماه ۱۳۸۲ در بم و به بار آوردن ضایعات بسیار سنگین انسانی و مالی، تحقق یک چنین اقدامی در آن شرایط اسفبار را غیر ممکن کرد.

زمین لرزۀ هولناک بم بیش از ۴۳ هزار قربانی و به همین میزان نیز مجروح بر جای گذارد. دو سوم بناهای برپای بم و حومه آن فرو ریخت و ارگ تاریخی و پُر آوازه آن نیز چهره‌ای متفاوت و کاملاً ویرانه به خود گرفت.

پس از حدوث زلزله دیماه ۱۳۸۲ بسیجی بی‌سابقه برای ثبت ابعاد گوناگون این رخداد طبیعی و تاریخی غیر منتظره و رویارویی برنامه ریزی شده با مسائل پس از زلزله بم در سطح ملی شکل گرفت که توجه و مساعدت‌های مطلوب بین‌المللی را نیز به خود جلب کرد.

حرکت فعال ستاد راهبری و سیاست‌گذاری بازسازی و پایگاه پژوهشی اجرایی نجات‌بخشی میراث فرهنگی بم در راستای تصمیم جدی دولت بر احیای ارزشهای به خطر افتاده منطقه امید فراوان آفرید.

کارگاه بین‌المللی نجات بخشی میراث فرهنگی بم مقارن با روز جهانی میراث فرهنگی و با شرکت ۹۰ کارشناس و مسئولین میراث فرهنگی و بین‌المللی در روزهای ۲۹ فروردین لغایت یکم اردیبهشت ماه ۱۳۸۳ در بم برگزار گردید. و بیانیۀ نهایی آن راه کارها و خطوط اصلی سیاست کار حفاظت و مرمت میراث فرهنگی منطقه را تعیین کرد، و موجبات ثبت بم را به عنوان میراث فرهنگی در خطر در فهرست میراث فرهنگی جهانی فراهم آورد. این نشست پر شور و سازنده به تعبیری جای خالی سومین کنگره را جبران کرد، ولی به هر حال می‌بایست این انتظار چندین ساله نیز برآورده می‌شد. ابتدا تاریخ ۳ تا ۲۸ اسفندماه ۱۳۸۴ تعیین شد ولی با مطالعه شرایط، ترجیح داده شد که تاریخ برگزاری کنگره در اوضاع مساعدتری شکل گیرد. برای همین

منظور روزهای ۲۵ تا ۳۰ فروردین ماه ۱۳۸۵ که مقارن با میلاد مبارک رسول اکرم (ص) و روز جهانی میراث فرهنگی است، اختیار گردید.

پیشرفت‌های بسیار امید بخش فعالیت‌های پایگاه پژوهشی و اجرایی بم، به موازات دیگر فعالیت‌های بازسازی شهر بم در ساماندهی به محیط ارگ همراه با کارهای پژوهشی و حفاظتی، چهره کاملاً متفاوتی به ارگ در قیاس با روزهای پس از زمین لرزه داده است، سازمان را بر آن داشت تا نه تنها با برگزاری سومین کنگره، جریان سازنده پدید آمده را پویایی بیشتری دهد، بلکه آنچه که در زمینه تحقیقات و کارهای اجرایی در بم پس از زلزله رخ داده است بتواند بخشی از تاریخ معماری و شهرسازی کشورمان را به طور زنده و ملموس در معرض داوری و نقد قرار دهد.

علی رغم اتفاقات ناخوaste و تغییرات بسیاری که موجب به تأخیر افتادن برگزاری سومین کنگره گردید و می‌توانست اجرای این امر را در بم ناممکن سازد این امید در ما زنده است که این بار نیز همایش ملی زنده‌تر و پرمهرتری را در ارتباط با تاریخ معماری و شهرسازی کشورمان در شرایطی متفاوت و با همت اساتید و پژوهشگران، نهادها و مراکز تحقیقاتی فرهنگی و اجرایی برگزار نماییم.

به همین منظور تصمیم بر چاپ مجموعه مقالات واصله گرفته شد. اکثر مقالاتی که طی این مجموعه مجلدات حضور علاقمندان ارائه می‌شود بیش از دو سال است که در انتظار عرضه در سومین کنگره و چاپ و انتشار است.

در جدولی که ذیلاً ارائه می‌گردد امکان مقایسه آماری دو کنگره پیشین با کنگره سوم وجود دارد. به دلایلی چند آمار کنگره سوم از نقطه نظر کمیت نسبت به کنگره دوم کاستی نشان می‌دهد.

کنگره تاریخ معماری و شهرسازی ایران، دو کنگره پیشین و پیش‌بینی کنگره سوم

کنگره تاریخ معماری و شهرسازی ایران	تاریخ و روز برگزاری	محل برگزاری	شرکت کنندگان	خلاصه مقاله	اصل مقاله	مقالات چاپ شده	نمادهای مجلدات چاپ شده	تعداد صفحات چاپ شده	تاریخ برگزاری
کنگره اول	۷ تا ۱۲ اسفندماه ۱۳۷۴	شهر بم	۲۵۰ نفر مدعو ۳۰۰ نفر دانشجوی جمع ۵۵۰ نفر	۳۵۰	۲۵۰	۱۹۹	۵	۳۶۵۶	۱۱
کنگره دوم	۲۵ تا ۲۹ فروردین ماه ۱۳۷۸	شهر بم	۳۰۰ نفر مدعو ۱۷۰۰ نفر دانشجوی جمع ۲۰۰۰ نفر	۷۰۰	۳۹۶	۱۳۷	۵	۳۶۱۱	۸
پیش‌بینی برای کنگره سوم	۲۵ تا ۳۰ فروردین ماه ۱۳۸۵	شهر بم	۲۵۰ نفر مدعو ۳۵۰ نفر دانشجوی جمع ۶۰۰ نفر	۵۰۰	۲۲۰	۱۳۰	۵	۳۶۰۰	۱۰
از مجموع سه کنگره	۱۶ روز کاری	شهر بم	جمعا ۳۱۵۰ نفر	۱۵۵۰	۸۹۶	۴۶۳	۱۵	۱۰۸۶۷	۲۹

هر چند امیدواریم از نقطه نظر کیفیت این کاستی مشاهده نشود. علل این امر را می‌توان به شرح زیر توجیه کرد:

- نامشخص ماندن زمان برگزاری کنگره به علت سوانح طبیعی و تغییر و تحولات فرهنگی سالهای اخیر.

- تمایل به برگزاری کنگره در بم و آماده نبودن شرایط مطلوب در آن زمان.

- محدود بودن امکانات پذیرایی در بم و هزینه‌های بالای آن.
- فراهم آمدن حضور در دیگر همایش‌های مشابه در سالهای اخیر برای محققینی که خوشبختانه فزونی گرفته است.

به هر حال آنچه به نظر در آینده ضروری می‌آید دست یازیدن به گونه‌ای جمع‌بندی و تحلیلی است از فرآورده‌های این سه کنگره و شاید هم همایش‌های مشابه و تدوین برنامه‌ای برای تشویق تولید ادبیات تاریخ معماری و شهرسازی به شکلی هدفمند باشد، این امر با توجه به کثرت یافتن دوره‌های دکترای دانشگاهی در سرتاسر کشور و در رشته‌های مرتبط امری نه تنها ممکن بلکه حیاتی است.

محورهای عمده سومین کنگره به سان دو کنگره قبل عبارتند از:

- روند شکل‌گیری فضاهای معماری و شهرسازی ایران در بستر تاریخ
- زبان و بیان معماری و شهرسازی ایران در بستر تاریخ
- سبک‌شناسی معماری و شهرسازی ایران
- محیط، معماری و شهرسازی ایران
- معماران، شهرسازان و جامعه ایران
- معماری و شهرسازی معاصر ایران
- سایر محورهای مرتبط

کنگره سوم نظر محققین و شرکت‌کنندگان را جهت طرح مباحث زیر مجموعه در زمینه‌های زیر که طبعاً می‌تواند در قالب محورهای فوق‌الذکر و مرتبط قرار گیرد جلب نمود:

- روش‌شناسی تاریخ‌نگاری معماری و شهرسازی ایران و پیشینه آن
- مبانی نظری معماری و شهرسازی ایران در گذشته و حال
- الگوهای استقرار: اسکان موقت، کوچ، روستاشینی، شهرنشینی و ...
- مبانی و جلوه‌های توسعه پایدار در شهرهای تاریخی ایران
- آرمان‌گرایی در تاریخ معماری و شهرسازی
- انسان و طبیعت ایران، انسان در فضای معماری و شهرسازی ایران
- ادبیات و فرهنگ آموزش معماری و شهرسازی ایران
- خصیصه‌های بارز (سبکها، مکاتب، سنت‌ها و ...) در نقاط عطف تحول تاریخ معماری و شهرسازی ایران
- ادبیات و هنر در معماری و شهرسازی ایران
- منظر، باغ و فضای باز، در بستر معماری و شهرسازی ایران
- سیر تحول سازه و ساختار در تاریخ معماری و شهرسازی ایران
- جلوه‌های رنگ، نور، بافت و الگوها در فضاهای معماری و شهرسازی ایران
- جایگاه صنعت و فن‌آوری در تاریخ معماری و شهرسازی ایران
- مدیریت شهری در گذشته و حال
- عناصر معماری و شهرسازی ایران
- تأسیسات و تجهیزات معماری و شهرسازی ایران در گذشته و حال
- شبکه ارتباطات بین شهری و تأسیسات مرتبط با آن

- تأثیر و تأثرهای معماری و شهرسازی ایران و جهان در سیر تاریخ
- واژگان معماری و شهرسازی ایران
- جایگاه نقد در معماری و شهرسازی ایران
- جایگاه معماران، شهرسازان و بانیان در تاریخ معماری و شهرسازی ایران
- الگوهای شکل‌گیری شهرهای معاصر ایران در ارتباط با الگوهای گذشته
- سیر تحول فضای اقتصادی، سیاسی، فرهنگی، اجتماعی و تأثیرگذاری آن بر معماری و شهرسازی ایران
- سوانح طبیعی و حوادث تاریخی و تأثیرگذاری آن در معماری و شهرسازی ایران
- منابع تاریخی (کتابها، متون، اسناد و ...) معماری و شهرسازی ایران
- نقش تاریخی و عملکرد شهر در ایران (مدیریتی، دفاعی، خدمانی، مذهبی و ...)
- نظام خانوادگی، عشیره‌ای و قبیله‌ای و انعکاس آن در ساختار معماری و شهرسازی ایران
- نظام ارضی، زراعی، آبیاری و تأثیر آن بر معماری و شهرسازی ایران
- معماری صنعتی ایران (آسیابها، عصارخانه‌ها، کوره‌ها، دباغیها، کارگاه‌ها، کارخانه‌ها و ...)
- معماری آبی (بند، پل، سد، شادروان، قنات، آب‌رسانی و ...)
- سلسله مراتب در معماری و شهرسازی ایران
- گونه‌شناسی معماری و شهرسازی ایران
- نظام سرمایه‌گذاری در معماری و شهرسازی ایران
- رابطه شهر و روستا
- رابطه معماری، شهرسازی با جغرافیا و اقلیم در ایران
- زیباشناختی در معماری و شهرسازی ایران
- ...

اسامی اعضاء هیئت علمی

دکتر مسعود آذرنوش	دکتر هاید لاله
مهندس سیدمحمد بهشتی	دکتر صادق ملک شه میرزادی
مهندس کامبیز حاج قاسمی	اسکندر مختاری طالقانی
دکتر مهرداد حجازی	دکتر اصغر محمد مرادی
دکتر سید محسن حبیبی	مهندس سید مهدی مجابی
دکتر مهدی حجت	دکتر علی اصغر میرفتاح
مهندس حسین رایشی مقدم	ناصر نوروززاده چگینی
دکتر اکبر زرگر	مهندس کامبیز نوایی
دکتر محمد رحیم صراف	دکتر هادی ندیمی
دکتر حسین طباطبائی	میرعابدین کابلی
دکتر شهریار عدل	فاطمه کریمی
دکتر علی غفاری	دکتر حمید ندیمی
مهندس مهرداد قیومی بیدهندی	اسکندر مختاری طالقانی (مدیر اجرایی کنگره و
دکتر اصغر کریمی	مدیر پروژه نجات بخشی میراث فرهنگی بم)
دکتر یوسف کیانی	باقر آیت الله زاده شیرازی (دبیر کنگره)

فهرست مقالات جلد نخست

سومین کنگره تاریخ معماری و شهرسازی ایران

عنوان	نویسنده	صفحه
۱ به یاد استاد پیرنیا	مهندس زهره بزرگمهری	۹
۲ شالوده پررمز و راز معماری ایرانی در مسجد جامع بیشاپور	زنده یاد استاد مهندس محمد مهریار	۱۳
۳ قلعه رموک	میر عابدین کابلی	۲۵
۴ احداث شهرکهای اقماری در ایران پیش از اسلام: نمونه: مدائن	دکتر اصغر کریمی	۴۶
۵ آسیابهای آبی دزفول	زنده یاد مریم رخشانی کوچصفهانی	۶۹
	بابک کیال	
۶ دره شهر، بررسی تاریخی بر مبنای یافته های باستانشناختی و متون تاریخی	سیمین لک پور	۸۶
۷ آب و آب انبار در کاشان	سید ناصر امامیان	۱۲۹
۸ اصول پویا در معماری گذشته ایران	دکتر حسن ذوالفقارزاده	۱۷۴
۹ شرحی بر معماری سُرخ دُم لُکی، کوه دشت لرستان	آرمان شیشه گر	۲۰۶
۱۰ معرفی اجمالی منطقه پشت پر (استان بوشهر) و بنای کوشک اردشیر	احسان ایروانی	۲۳۶
۱۱ عوامل تفاوت بنیادی معماری اسلامی و معاصر ایران	دکتر منصوره طاهباز	۲۶۰
۱۲ مزغل در معماری ساسانی (قلعه تخت سلیمان)	مهندس علیرضا شاه محمد پور	۲۸۹
۱۳ تقابل فضا در نگارگری و معماری ایرانی	مهندس محمد پروا	۳۰۹

بانگرتشی موضوعی به اقلیم هشتم

۳۲۱	مهندس فاطمه خالقی	اسبی مزگت، نگینی در گیلان	۱۴
۳۵۰	محمدرضا ریاضی	رنگ در باورهای ایرانی	۱۵
۳۶۱	مهندس مهناز رئیس زاده	ملات و مصالح یا مصالح و ملات	۱۶
۳۶۵	مهندس حسین مفید	میراث فرهنگی در آیین حدوت زمان	۱۷
۳۷۶	مهندس سیاوش صابری	کهن‌دژ، شهر تاریخی توس	۱۸
۳۸۶	مهندس سعید سادات نیا	لزوم بازبینی فردوسی و شاهنامه از منظر معماری و شهرسازی ایرانی، بر پایه شکل‌گیری فرهنگ ملی و مردمی	۱۹
۳۹۴	علی تقی پور	شهر همچون شعر	۲۰
۴۲۹	نوذروزقانی	خانه‌اژدهایان، سرزمینی از مفاک تاشهر، بررسی پدیداری	۲۱
	سیمافضل صادقی	اسطوره خانه‌اژدهایان و نگاهی به روند دگرگونی آن در تاریخ اساطیری ایران	
۴۶۳	سعید فلاح فر	پشت‌بام، فضای فراموش شده معماری	۲۲
۴۷۰	مهندس فرطوس موسوی	پدران مادر سرزمین‌های دیگر در خشیده‌اند	۲۳
۴۸۳	ذات‌اله نیک‌زاد	پژوهش معماری آرامگاه تاریخی حسن آباد یاسوکنند بیجار (امامزاده عقیل)	۲۴
	عیسی استنجاری کناری		
۵۲۰	آذر میدخت اسفندیاری	مقدمه‌ای بر تئایچ کاوشهای باستان‌شناختی غربال ییز مهریز و معرفی آثار معماری مکشوفه	۲۵
۵۴۹	محمدرضا ریاضی، فرزانه پور ابدی	فهرست اعلام	—
۵۷۰-۵۹۲	—	فهرست مقالات رسیده به دبیرخانه کنگره به ترتیب وصول	